

Ljubljana, 17. aprila 1982

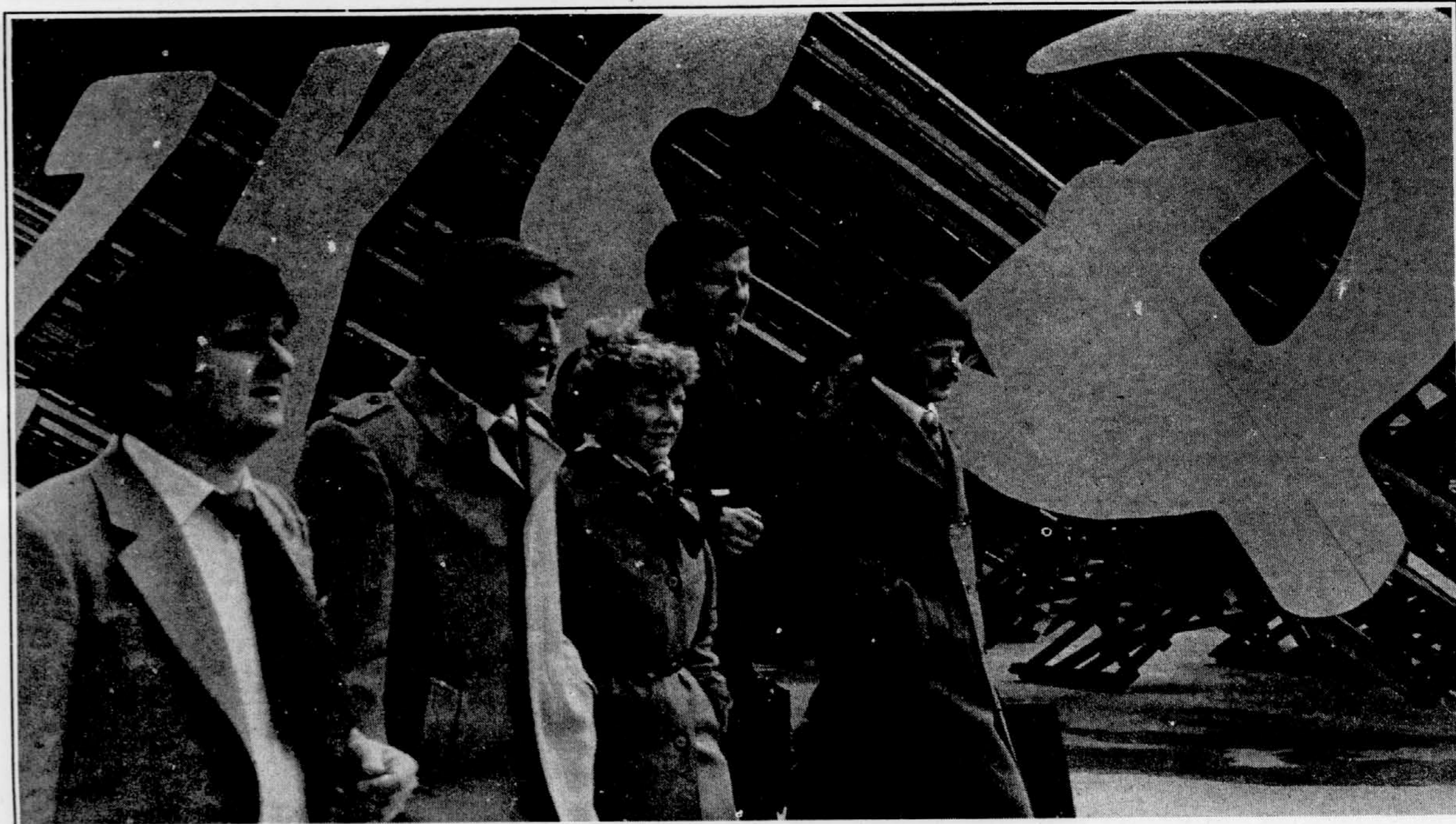

foto Miško Kranjec

Napredek, svoboda, sreča

Čas ni prijazen ne nam, ne drugim, morebiti – če je tista o »sacro egoismo« tu prav uporabljena – nam še manj kot drugim, vsaj tu v Evropi, kjer se čez Ljubljano križajo prastare, stare, novejšje in naj-novejšje poti. Prometne, gospodarske, kulturne – torej politične.

Ostanimo v Evropi, katere del smo in naj bi bili – najprej – preden sežemo v druge geografske in politične dolžine in širine.

Tu, kjer smo se naselili in obstali vsemu in vsem navkljub in kjer nam je – Slovincem – tolikokrat kazalo, da smo »hrast«, ki na tla vihar ga zimski trešnje – ki »zanjaja ni pomoči rešne.«

Pa še stoji.

Tu, kjer se je na kmetiji v Čebinah naskrivaj zbrala majhna skupina komunistov in zapisala v svoj razglas – med drugim:

– da se slovenski narod ne more razvijati brez demokratičnih pravic in svobod, brez svobodne povezave jugoslovanskih narodov v federativni državi,

– da se more in sme odreči svojemu staremu cilju, združeni in svobodni Sloveniji,

– da slovenski narod zahteva tako gospodarsko politiko, ki bo slovenski narod gospodarsko osamosvojila,

– da je treba opustiti politikarstvo in medsebojne prepire v demokratičnih vrstah,

– da je treba združiti vse sile, ki jim je res pri srcu usoda slovenskega naroda.

Bilo je 18. aprila 1937. leta.

Danes pišemo 18. april 1982. leta.

Kaj je ta skupina – od tistega dne, z ljudmi, ki jih je predstavljala se je imenovala Komunistična partija Slovenije – v teh petinštridesetih letih udeležena, je zgodovina, zgodovina, ki sicer še ni vsa in v vsem izpisana, toda nespodbitno je uresničila največje zgodovinsko dejanje v zgodovini slovenskega naroda, ne samo kot »avantgarda« delavskega razreda tega naroda, temveč tudi naroda samega.

Zgodovina teh petinštridesetih let so tudi napačne in neuspehi – posledica tistih »notranjih protislovij«, ki jih partija danes, izučena od izkušenej zgodovine sama trezno in odkrito priznava. Čemu bi jih tajili?

Najmanj danes, ob spoznanju, da nič, kar se je nekoč morebiti zdelo vzvišeno in posvečeno, ni tako dokončno in popolno, da ne bi moglo postati boljše, svobodnejše in bolj demokratično – bolj socialistično in predvsem – bolj človečno.

Kajti ravno danes, ko se izteka deveti kongres slovenskih komunistov po ustanovnem, v štiridesetem letu po odločitvi za svobodno povezavo v federacijo jugoslovanskih narodov – z nikakor ne liturzičnim dodatkom »in narodnosti«! – pot, začrtana v Čebinah zaradi zunanjih, a ravno toliko in še bolj, zaradi notranjih vzrokov, v čisto drugačnih okoliščinah sicer, a ravno zaradi vsega doseženega in zaradi tistega, kar »resno hromi perspektivo napredka«, predvsem doma, morebiti bolj kot kdaj kaže smer v novo kvaliteto, »v nova prostranstva svobode«, v novo stopnjo napredka in blaginje.

Morebiti so to velike besede ob velikem dogodku, kajti rečeno je bilo, naj kongres slovenskih komunistov ne utone v poplavi velikih besed, da naj se trdno zasedra v trdi stvarnosti neprijaznega časa in mrzlih sap, ki vejejo okrog zborovalnic v domu, imenovanem po tistem Ivanu Cankarju, ki je jasno povedal, še preden je prišlo do prve združitve Južnih Slovanov (in drugih, ki so jih zajele naše meje, pa tudi tistih, ki so danes zunaj teh meja), da je **jugoslovansko vprašanje predvsem politično** – torej gospodarsko – in ne kulturno. Kaj je razredno in kaj nacionalno, ga ni mučilo.

Kdo ve, če se ne bi danes sardončno – a morebiti tudi zadovoljno – namuznil v brke, češ, saj sem vam povedal; bila bi zdravilna antifona lepim, a pogosto v prazno izpetim geslom.

Kajti v teh dneh, ko čutimo, kot je svaril Vodnik, da ima »brezen rep zavit« – vremenski in politični – je Ljubljana – spet enkrat križišče ne samo prometnih, ampak in predvsem gospodarskih in kulturnih, torej političnih tokov današnje Jugoslavije. Morebiti se bo te mesece do junija – predvsem pa potem – pokazalo, da celo širših.

»Gre za to, kakšno Jugoslavijo bomo gradili,« je bilo rečeno v uvodnih besedah na 9. kongresu Zveze, ki noče vladati, a brez pristanka ljudstva tudi vodilna idejna sila slovenske družbe ne more biti.

Ne potrebujemo slavnostnega fasadstva, celo tistega, kolikor smo si ga za okras »ljubljskemu kongresu« dovolili, bi bilo lahko manj, s parolami z

vihrajočimi zastavami (ali za priložnost ponujeno kavo in pomarančami?) in akcijami za lepše mesto, kajti Ljubljana (kot pars pro toto) bi morala biti »lepša«, tudi kadar ne zboruje vodilna sila slovenske družbe. To so na svoj način, po delavsko trezno, povedali Litostrojci, češ, nimamo časa postajati pred televizorji, delati moramo.

Od delegatov kongresa in od novega vodstva Zveze pričakujejo dejanj – in ne samo ti, iz »Titovih zavodov«, ampak vsi delovni ljudje, dejanj, ne zgornega priseganja na načela, ki so danes sicer zares obča last, a dostikrat tudi fraza in skrivališče.

Tisto, kar pričakujejo, niso samo resolucije z dobro znanimi formulacijami, temveč **akcija**.

Akcija, ki bo dosegla, da bo »konec prakse, ki dopušča, da tisti, ki slabo gospodarijo in ki se vseprek zadolžujejo, ne da bi potem izpolnjevali svoje obveznosti, ampak jih prevračajo na druge, ne utripajo za svoje ravnanje družbene obsodbe in ne nosijo materialnih posledic.«

Akcijo, ki jim bo zagotovila razpolaganje s presežnim delom, ki jim bo dala zagotovila, da mora tokove družbene reprodukcije obvladati socialistično samoupravljanje z dohodkovnimi odnosi, z združevanjem dela in sredstev – zoper tiste, ki jim je vse to še zmeraj le politično geslo.

Aplavza v veliki dvorani Cankarjevega doma, ko je bilo rečeno, da socialistično samoupravljanje ni nekakšen koncept družbenih odnosov, posebej prilagojen potrebam Slovenije, ni mogoče razumeti drugače kot tako, da ta Slovenija, ta delavski razred in to ljudstvo sploh zahtevata gospodarsko politiko, osvobodeno politikantstva, politiko, ki bo poročila za resnično svobodno povezavo jugoslovanskih narodov in narodnosti v federativni in nevrščeni državi, ki »brez socialističnega samoupravljanja ne more obstajati.«

Pot, začrtana v Čebinah, še ni končana.

V današnji Sloveniji in Jugoslaviji obstajajo še mnoge sestavine starega, ki se razglašajo za novo, svobodnjaško, anti-tabujevsko, a bi se zavito v zvezno trobojnico prav kmalu izkazalo za nasprotje tistega, za kar se neverjetno spretno vojskuje v imenu nekega »zajedništva« in »jugoslovanske nacije«. Vse to smo že doživeli, pa glej, preveč tega doživljamo znova. Zdelo se je že dokončno poraženo, pa znova najde moč – in celo politično podporo – za nove poskuse, ki v zadnji posledici peljejo lahko celo tja, od koder smo se odtrgali leta 1948.

Pa se še najdejo lahkoverneži doma in v tujini, morda celo dobro misleči, ki mislijo, da nas bodo demokrati in liberalci take baže dvignili na višjo stopnjo demokracije in človekovih svobod, pa tudi zagovorniki trde roke, ki še zmeraj upajo (in tako tudi delajo), da jim bo takšno »jugoslovenstvo« prej ali slej prineslo povračilo za zgodovinski poraz.

»Magna charta libertatum« sedanje in prihodnje Jugoslavije, za katero se borijo, oprte na Titovo in Kardeljevo smer, vsak dan očitnejše nove sile, listina vseh svobod, od celovito uresničevanih človekovih pravic do novih dimenzij svobode – je samoupravljanje, je nevrščeno, je socialistična federacija, v kateri slovenski narod in vsi narodi in narodnosti uveljavljajo svoje demokratične pravice in svobode – svojo suverenost.

Ta ne ogroža nikogar – razen poskusov nacionalistične ozkosrčnosti ali unitaristične hegemonije kakega naroda, ki tudi v imenu proletarskega internacionalizma ni nič drugega kot prebrisana taktika pod krinko dihotomije nacionalnega in razrednega. Ta ost devetega kongresa je zablata in nikoli ne sme otopeti.

Ljubljanski kongres – deveti – z vsemi vrlinami in slabostmi, je te reči jasno začrtal in postavil kačipot, s katerimi se tvorno vključuje v jugoslovansko prizadevanje. Mogoče to nekaterim ne bo všeč. Toda vse to je bilo v teh mrzlih dneh treba povedati na tem prastarem križišču, ki mu je Vodnik napovedal, da »prstan Evropi ni bo«, pa tudi zato, da se bodo »vremena zjasnila« – pa ne samo Kranjecem. Čas je.

Ali smemo voščiti vsem, ki so dobre volje, vsem, ki jim je pri srcu osebna in skupna svoboda v zreli skupnosti, naj ta in drugi kongresi povzdignejo to federativno in samoupravno skupnost na višino, kakršno zaslužijo vsi ljudje, ki se pote in trudi in ki jim ni vseeno, kako bo, med katerimi so komunisti lahko samo enaki med enakimi, ki nikomur nič ne morejo vsiliti – Kardelj je to še lepše in določnejše povedal – temveč ljudi lahko samo z dejanji in s strpnim, spoštljivim pogovorom prepričujejo in zbirajo v ljudsko fronto in s tem potrjujejo sebe.

Brez utvar – boj bo hud – toda boja vreden in nikakor ne brez upa zmage.

Jaka Štular

Bo naše mesto postalo dolga vas ali urbanistično zaokrožena celota
Tema tedna: Kakšna bo Ljubljana leta 2000?

Poštni predal 29 18

Janez Zadnikar
Anton Slodnjak
Portret tedna 19

Janez Odar in Vlado Štamberger
Pomoč v znanju je vsaj tako dragocena kot denarna
Gospodarske vezi Slovenije s Kosovom

Andrej Kirn
Kritika filozofije
Predvojne analize Edvarda Kardelja 20

Ivan Vidic
Izdelavi jekla se končno obetajo boljši časi
Samoupravni sporazumi med Zenico in Slovenskimi železarnami 21

Janko Lorenci
Streznitev v Grčiji: do socializma je še daleč
Pol leta po zmagi Pasoka

Bogdan Pogačnik
Ne le Vitoša – The New Otani, tudi Bolgarija – Jugoslavija
Zapiski iz Sofije 22

Mojca Drčar-Murko
Dobro, da prodajamo Jadransko morje in ne Severnega
Pred turistično sezono

Lojze Kante
Kako se pripravljamo na novo zahtevo turistov?
Razmah navtičnega turizma 23

Daniilo Slivnik
»Vroč denar« sovjetskega podzemlja
Malverzacije in kriminal v sovjetski družbi

Slavko Fras
Nenadoma so jih našli celo v okolici Šmohorja
40 let od izselitve koroških Slovencev 24

Mojca Pavšič-Vizjak
Kaj pomeni pustiti otroka »pri miru« v betonski soseski?

Prostovoljci v mestnem mravljišču

Živa Paulin
Raziskovalci mikrosveta delajo korake velikanov
Iz naših laboratorijev 25

Mojca Ravnik
Snemamo sami sebe kot domorodce naše lastne civilizacije

Pogovor z etnologom Naškom Križnarjem

Jug Grizelj
Pri nas doma je vse v redu, le...
Od sobote do sobote 26

Marijan Zlobec
Mednarodni grafični center v Tivolskem gradu
Likovno odpiranje v svet

Sergej Bubnov
Mrtve duše (Chagallove in druge) so še žive
Newyorški razstavni utrinki 27

Edvard Kardelj
Izročilo, izraženo v starih Prešernovih verzih
V ogledalu časa

Anton Dermota
Na koncertnih odrih Odlomek iz spominov 28

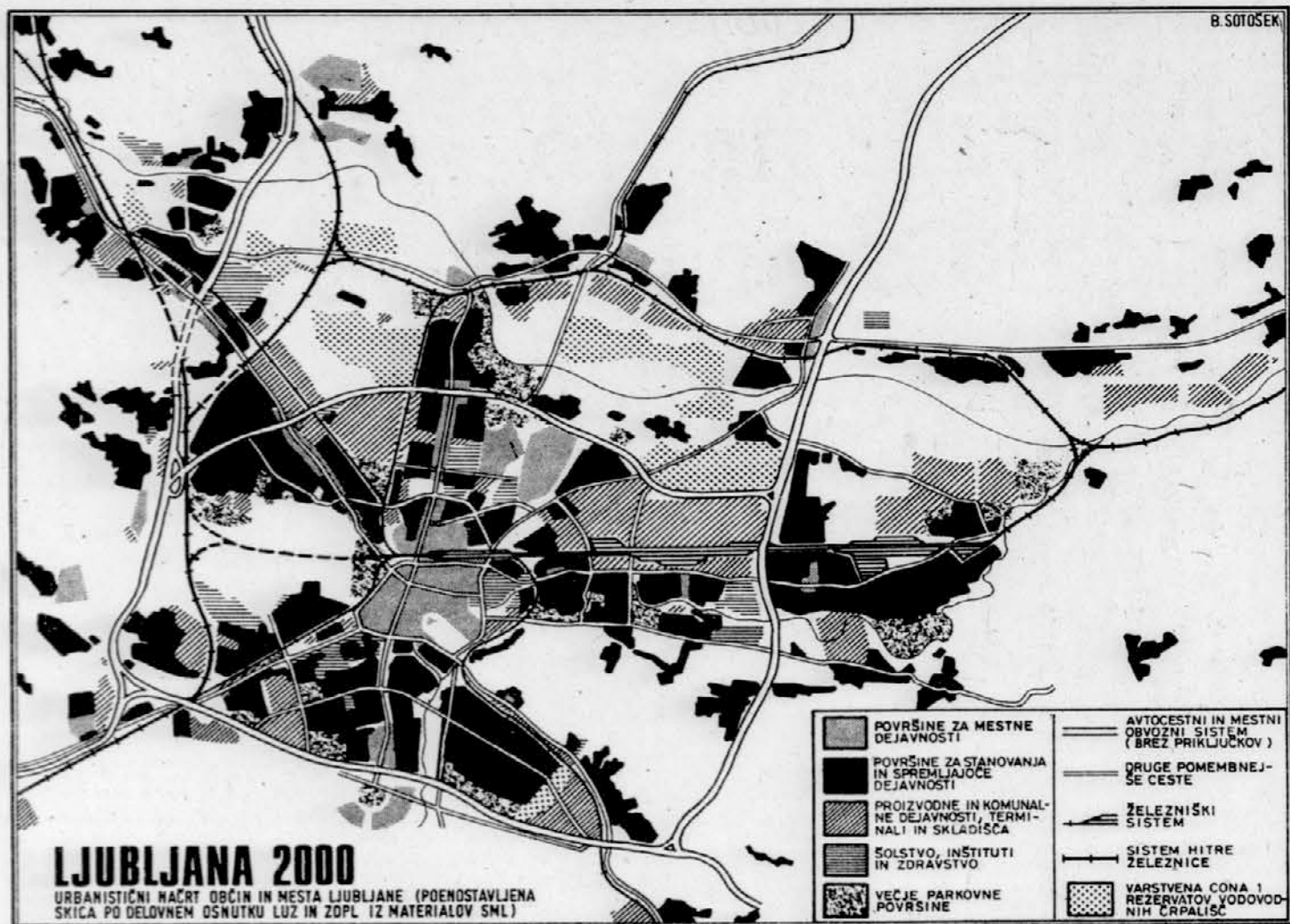
Metod Mikuš
Količeva mama se vrne s sinom 29

Franci Božič
Prvaki? Zakaj pa prav v nogometu?
Modri pred mundialom 30

Samoupravljanje lahko razvijamo le z odgovornostjo in trdim delom

Anketa: Kongresni odmevi 32

kot so stolnica, magistrat in uršulinke, še manj pa posegov Jožeta Plečnika med obema vojnama. Srednjeveška Ljubljana je zrastle iz treh jeder, Mestnega, Starega in Novega trga. Ob koncu 17. in v 18. stoletju jo je v celoti prekril barok s svojim slogovnim plaščem. Podrtje srednjeveškega obzidja je mestu omogočilo organski razvoj in zlitje s predmestji. Sledila je hitra, a zaradi pomanjkanja večjih industrijskih obratov, dovolj enostranska urbanizacija.

Najbolj odločilna zarez v razvoju mesta je bil usodni potres leta 1895, ki je izzval iskanje celovitejših urbanističnih rešitev, po drugi strani pa je Ljubljano oropal tudi dobrnega dela njene stavbne dediščine pod italijanskim vplivom. Dunajčan Camillo Sitte in Max Fabiani sta naredila prve urbanistične načrte mesta. Zlasti Fabianijevi predlogi so bili sinteza arhitektove osebne navezanosti na Ljubljano in tedaj najbolj modernih pogledov na urejanje mest. Žal pa so še tako moderne rešitve zbledle v kompromisnih odločitvah Mestnega gradbenega urada.

Po prvi vojni se je reševanja ljubljanskega urbanizma lotil Jože Plečnik. Po dolgih letih, prebitih na tujem, se je v domovino vrnil z že izdelanimi pogledi na rojstno mesto. Zelel je odpraviti napake brezosebne popotrsne pozidave in Ljubljano hkrati oprati sledi tisočletnega nemškega varstva. Plečnikova Ljubljana zato ni mesto, zgrajeno po zadnjem receptu modernega urbanizma, pač pa lično in slovesno oblikovana prestolnica naroda, ki je tako dolgo čakal na svojo državnost. Plečnikov prispevek je edinstven, saj bi ne našli novejšega mesta, ki ga je tolikanj pregnetla roka enega samega ustvarjalca.

Po osvoboditvi so zato toliko močnejše prevladale misli ustvarjalcev internacionalnega sloga. Bolj ali manj srečno smo začeli k nam presajati tuje vzorce. Nikakor ni močeno zanikati velikega napredka, zlasti na področju stanovanjske gradnje, ki je imela nenehno prednost, a rezultati niso bili vedno zadovoljivi kljub odličnemu koraku in interdisciplinarnemu pojmovanju urbanizma. Kot ugotavlja Edvard Ravnikar, se

naš stanovanjski fond vse prehitro obrablja in grozi, da se bo mestoma izrodil v nepregledne zaostale mestne četrti »Soseske pa po drugi strani postajajo ogromni pejsajni monumenti, ki iz daljave nudijo bistveno več kot od blizu, imponantno podoba v celoti, ki ga morda sploh ni, sklene isti avtor v že omenjeni študiji.

- Nekateri osnovni podatki:**
- leta 1981 je imela Ljubljana okrog 310.000 prebivalcev in okrog 182.000 delovnih mest;
  - leta 2000 delovni osnutek novega urbanističnega načrta predvideva okrog 400.000 prebivalcev in 228.000 delovnih mest,
  - leta 2010 pa predvideva okrog 450.000 prebivalcev;
  - na leto se bo število Ljubljančanov do leta 2000 povečevalo za okrog 4.500 prebivalcev, od tega z naravnim prirastkom za okrog 3.280 in s priseljenjem za okrog 1.220 prebivalcev;
  - leta 1981 je primanjkovalo okrog 7.800 novih stanovanj;
  - leta 2000 bomo potrebovali 50.000 novih stanovanj (upoštevaje tudi zvišan površinski standard stanovanj).

Ne zatiskajmo oči pred storjenimi napakami

Ob razpravah o novem urbanističnem načrtu ne bi bilo prav, če bi si zatiskali oči pred doslej storjenimi napakami. Minili so časi, ko smo zamaknjeno strmeli v beton in stolpnice. Na oboje začenjamo gledati kot na nekaj vsakdanjega, želimo pa si povsod več človečnosti. Prišel je čas, ko morata arhitekt in urbanist prebivalcu mesta dati nekaj več kot samo eksistenčni minimum. Rezultati razvoja naše samoupravne družbe bi morali odsevati tudi v počlovečenju naše arhitekturne prakse. Spet začenjamo ceniti stara mestna jedra, od katerih se zavedamo svojih zgodovinskih in kulturnih korenin.

Tudi na tem področju prinaša osnutek novega urbanističnega načrta odločilne novosti. V besedilu so poudarjena spoznanja, ki bi jih tako jasno izražena zaman iskali v starejših urbanističnih listinah. »Za nami je skoraj petdesetletno obdobje funkcionalistične arhitekture,« pravijo sestavljalci osnutka ob ugotovitvi, da se pozornost mestnih prebivalcev spet nagiba k umetniški in naravni dediščini, vsaj na papirju, si spet pridobiva pomen. Lahko začnemo upati, da prestavljanje Navja, asfaltiranje Tivolijske in podobna nesrečna vprašanja ne bodo več prihajala na dnevni red urbanističnih sej.

Razprava ob novem osnutku je hkrati primeren trenutek za premagovanje zastare miselnosti in neobčutljivosti za vrednote, ki jih v hitrem pojavnem razvoju nismo vedno znali prav ceniti. Marsikaj je nepopravljivo uničeno, saj žal v času, ko so rastle kopske stolpnice, prizidek Uniona ali stavba konzorcija, še ni veljalo, da morajo posamezne zgradbe upoštevati urbane kontekste in iskati sozvočje z zgrajenim, kot to predvideva osnutek novega urbanističnega načrta.

Tudi kar zadeva skrb za humanejšo življenjske razmere, nakazuje novi dokument veliko rešitev, od izboljšanja stanovanj, večanja njihove površine, izpopolnjevanja komunalne mreže pa do novih zelenih in športnih površin. Vse to pa terja trud vseh nas, če nečemo, da bomo ostali le pri lepih željah. Uresničenje teh ciljev temelji na večji storilnosti in stabilnejši gospodarski rasti. Projekt »Ljubljana 2000«, je zato usmerjen predvsem h kakovostni preobrazbi gospodarstva, ki naj bi hkrati izravnala čezmerno rast mesta. Prednost bi imele razvojni intenzivne, a hkrati energetske in surovinsko manj potratne industrijske dejavnosti, kot so strojegradnja, računalniško vodenje procesa proizvodnje in naprave, elektroindustrija s poudarkom na elektroni, robotiki, računalništvu, informatiki in komunikacijski tehnologiji ter kemična industrija s farmacijo in biokemijo.

Prednostna stanovanjska gradnja in neprivlačne stolpnice

Eno temeljnih vprašanj novega urbanističnega predloga je še vedno stanovanjska politika. V zadnjih petnajstih letih smo pozidali v Ljubljani že skoraj vse površine, ki jih je GUP namenil stanovanjski gradnji do začetka novega tisočletja. Ta ne vesel podatek pa je bolj nasledek potratne zavidave in velikega deleža zasebnih hiš, kot pa večanja števila prebivalstva. Nova naselja so izrazito monostrukturna, to je, prevladuje le en tip zazidave, ki ne more ustreči željam vseh prebivalcev, niti ne upošteva starostnih in socialnih razločkov med njimi. Ze dolgo namreč vemo, da starejše ljudi ni dobro izolirati v posebne domove izven naselij. Isto velja za priseljence iz drugih republik, ki jih prerači odzivamo v ločene domove in naselja in ne poskrbimo, da bi se bolje vključili v mestno življenje.

Še bi lahko naštevali, s čim doslej nismo bili zadovoljni in kaj bi v prihodnje kazalo popraviti. Predlog novega načrta je bogato opremljen s številkami, ki pa pogosto več povedo strokovnjaku in jih zato ne kaže ponavljati.

Posebno poglavje urbanizma slovenske prestolnice so parki in zelene površine. Novi predlog urbanističnega načrta ne ostaja le pri načelnosti, ampak ponuja vrsto oprijemljivih rešitev v tej smeri.

Tramvaj in »dobri stari časi«

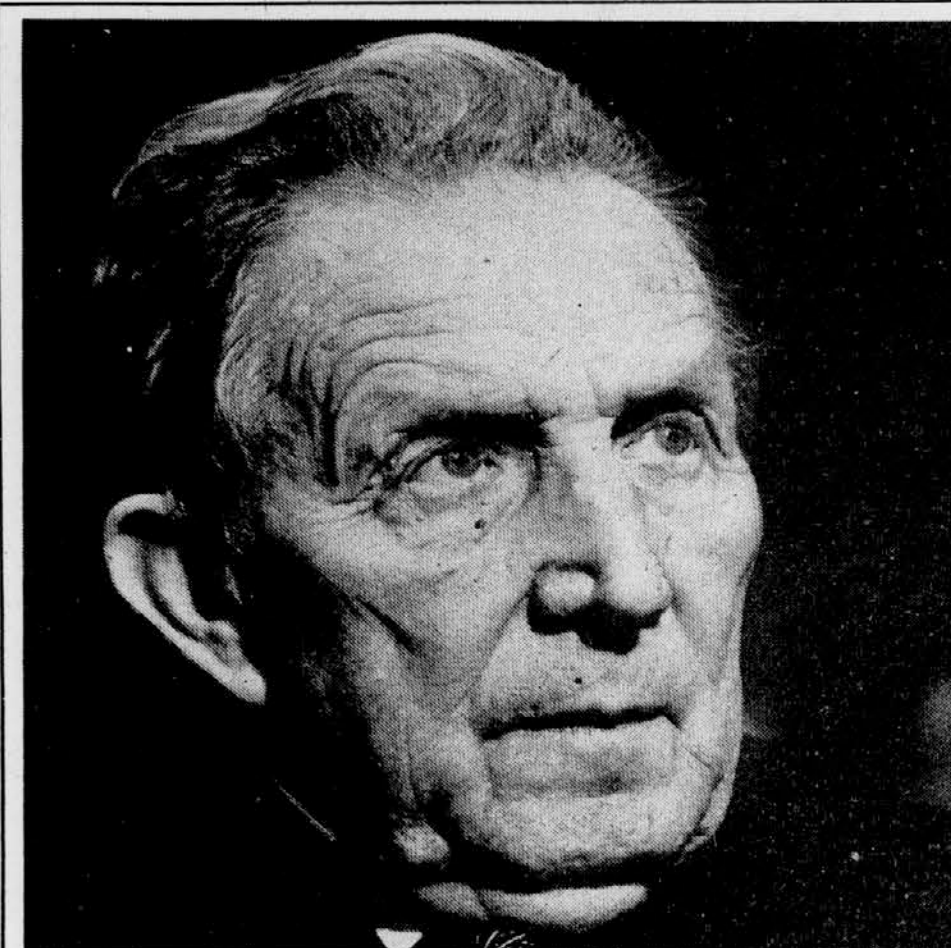
Največjo skrb so sestavljali osnutka posvetili doslej najbolj zanemarjenemu vprašanju prometa v Ljubljani. V predlogih so izhajali iz spoznanja, da se mora neugodno razmerje med deležem osebnega in javnega prometa prevesti v korist zadnjega. To je pravzaprav isto, kot pravi Edvard Ravnikar v svoji že večkrat citirani analizi: »Prometa že za sedanje mesto nismo rešili in ga tudi resno ne rešujemo, zavrgli smo tramvaj, za njim trolejbus, ob enem pa že vemo, da je avtobus lahko samo dodatno javno prometno sredstvo, ne pa glavno, o električni primestni železnici in sedanjih ojačenih tirih, ki je edino primerna mestu našega tipa, še nismo začeli razmišljati niti teoretično...«

Da bi izboljšali stanje, ni nujno vse moči upreti v življenje cestnega omrežja, pravijo sestavljalci delovnega osnutka, pač pa boljše poskrbeti za pešce, kolesarje in javni potniški promet. Nakazanih je veliko predlogov, ki vsi temeljijo na medsebojni gospodarski povezavi javnih in zasebnih prevoznih sredstev. Spet beremo o tramvaju in železnici, ki si v sedanjih razmerah pridobivata pomen in zbudjata sentimentalne občutke »o dobrih starih časih«. Vendar pa se moramo zavedati, da pri uvajanju površin za pešce in preganjanju avtomobilov iz ožjega mestnega središča, z omejitvami in povišanjem parkirne nismo storili še nič. Preden nekaj prepovemo, je vsekakor nujno poskrbeti za dopolnilno rešitve, bodisi z novimi parkirišči na robu mesta, povezanimi z javnimi prevoznimi sredstvi, izboljšanjem le-teh in podobno.

***

Predlog novega urbanističnega načrta Ljubljane je vsekakor velik korak naprej k celotnemu pojmovanju urbanizma. Kar zadeva strokovnost, so pripravljali gotovo opravili veliko delo. Tega pa ne moremo trditi za jezik osnutka. Jezikoslovec si bo ob branju pulil lase, nestrokovnjak pa bo razumel le polovico urbanističnega žargona. Mar je preprosto povedana resnica manj znanstvena? Tekst, namenjen najširšemu krogu bralcev, bi moral biti napisan v boljšem jeziku, če hočemo, da bo tudi razprava obrodila zelene sadove.

Nevenka Gajšek

Portret tedna

Anton Slodnjak

Narobe je to, da sem ga prosil, naj mi nakloni kako urico pogovora. Zato se zdaj izgubljam v vsakršnih podrobnostih njegovega dolgega življenja, kakor jih je brez slehernega napora luščil iz svojega neizmernega spomina in kakršne bi pravzaprav smeli uporabiti in z njimi senčiti njegovo mogočno postavbo izbranejši upodabljalcev.

Že s prvo potezo za njegovo podobo je velik križ. Mar naj se najprej zariše tisti del njegove delovne črte, ki bo odkril še dovolj praznega prostora na polici objavljenih del, kjer se bo zdaj zdaj res pojavila knjiga Copovih pisem in kjer bi se rada prilegla k enajstim knjigam Levstikovih zbranih del še danajša, to je, monografska podoba nedavnega slavljence iz Retji? Naj se rajši vse začne, kjer se je v resnici začelo – v slovenjorški kmečki družini, ki je sklenila nadarjenega fanta poslati v šole? Naj bosta takoj izpostavljeni obe bistveni značilnosti, ki sta ujeli že šolarčka in ki se ga enako oklepata tudi dandanes – ljubezen do slovenske besede in trdna odločenost, da bi dopovedal njene resnice čim širšemu krogu ljudi? Naj bi ga predvsem poskušali imenovati, kdo in kaj je – slavist, učenjak, pedagog, literat? Naj ga poveljčujemo zgolj zaradi zaslug »za celotno delo pri proučevanju Levstikovih del«, kot zojuje nedavni nagradni naslov njegovo resnično celotno delo, najsi je še toliko res, da traja njegova Levstikova epoha več kot petdeset let?

In vendar bo šlo z Levstikom najlaže. Z njim bomo uvedli v Slodnjakovo kratko zgodbo človeka, ki mu je ljubezen do slovenske literature razvel do zadnjih možnosti. To je seveda Ivan Prijatelj, ki je maturantu skoraj magično razblinil vse dvome, ali naj sploh še misli na agronomijo, in ga s predavanjem o Cankarju »Domovina, glej umetnik!« dobesedno očaral, tako da je jeseni leta 1920 že sedel v njegovem slavističnem seminarju. Tu za sedaj še ni dosti Levstika, ker je moral študent najprej zvesto poslušati Prijateljevo gladko besedo, s kakršno je odkrival v vsakem, tudi neuvpeljenem slovenskem pesniku ali pisatelju elemente duhovnega življenja; opraviti ta in oni kolokvij, po izpitu pa užiti profesorjevo pohvalo, češ, takega slavista potrebujemo; po promociji prisluhniti mentorjevi želji, naj se gre izpopolnit v Krakov, da bi lahko prevzel stolico za poljsko književnost na ljubljanski univerzi; se poln upanja vrniti v domovino, ki je medtem po svoji prosvetni oblasti to stolico črtala iz univerzitetnega programa, in si končno namesto tega za dolgih osemnajst let pri-skrbeti profesuro na Trgovski akademiji. Prijatelj je zgubil svojega znanstvenega sodelavca samo na videz, kajti lahko je vsak čas računal nanj. Tako že leta 1930 – in tu je zdaj vendar že Levstik – ko se je bližala stoletnica dolenjskega pisatelja, pesnika, kritika in politika in ko mu je dobesedno naročil: Slovenci še nimamo Levstikovih zbranih del, to boste storili vi.

Slodnjakova narava se je urila v ljubovanju že zelo zgodaj. Če je nemškemu profesorju na mariborski gimnaziji zakuhal sredi vojne tako, da mu je na zvezek nemških šolskih nalog namesto Anton napisal Ante Slodnjak, in če se je s študentsko odločitvijo zavestno zameril staršem, je šlo v nadaljnjem življenju za drugačno, rekli bi, delovno ljubovanje. Čez mero zaposlen na šoli je zavestno, ljubovalno in celo nekoliko častihlepno zapeljal svojo slavistiko v znanstveno kolegialno, uredil in z opombami opremil prvo knjigo Levstikovih pesmi, ustregel založnikovi muhi, češ naj bi za jubilej rajši objavil »kaj bralnega«, ter v pravem času, se pravi leta 1931 izdal namesto pesniškega tretji zvezek, torej pripovedne spise časčenege jubilaanta.

Kljubovalnost ga je nato še za tri leta odpeljala na Goethejevo univerzo v Frankfurtu, delovna vna pa se mu je dobesedno razcvetela, saj je leto za leto izdal nove zvezke Levstikovih del, pisal za Enciklopedijo Jugoslavije, odkrival Vrazove slovenske pesmi, govoril na slavističnih kongresih, pri beograjskem Nollitu in takoj nato še v Ljubljani izdal najpopularnejšega Prešerna v dveh knjigah, ponatiskoval oba romana, izdal poljudne razlage Prešernovih poezij, objavil Slovensko slovnost, hkrati izdal to svoje temeljno delo v dveh delih za celovško gimnazijo, doživel prevod iste dela v srbohrvaščino, pisal uvod v angleške izdaje Prešernovih pesmi in končno napisal roman o Cankarju – Tu-jec. Zaokrožil je v kratkem razdobju Levstikova zbrana dela in z njimi dočakal – po vseh počastitvah člana SAZU, dopisnega člana JAZU, častnega doktorja zagrebške univerze in častnega člana Slavističnega društva – tudi najvišje priznanje za znanstveno delo, Kidričevo nagrado.

Levstik izhaja, kot je bilo domenjeno in kot ga je mogoč urejevalec hitro gnesti in pojasnjevati. Pridružila se je nova ledina

– Fran Erjavec, vrstijo se članki, prikazi, razprave in izredno pomenljiva Pisma o slovenski književni zgodovini. Te prispevke v Slovenju si je priklical v spomin Silvester Škerl, ki je za svojo Akademsko biblioteko ostal brez objavljenih rokopisov, in avtorja Pisem, seveda Antona Slodnjaka, poprosil, naj jih spravi skupaj za celo knjigo. Naročilo je bilo izrečeno aprila, želja se je glasila za december. In Slodnjak, ki je – ponovimo – učil, urejal Levstika in Erjavca, pisal poleg vseh člankov še za Biografski leksikon, je kljuboval, da bi si človek komaj mogel misliti: napisal je obsežen Pregled slovenskega slovnstva, čeprav mu je usoda kruto zagrenila čisto osebno življenje. Knjiga je izšla v domeničenem roku.

Celo leto so potem o tem pregledu pisali levi in desni, in zdelo se je kot da so se v ljubovanju proti njemu dvignili bolj nevoščljivi ali nekakšni maščevalci kot poglavljeni kritiki. Slodnjak vsega niti ni bral, prav zanimivo pa je, kako se je tem glasovom sam odzval: zasnoval je svoj prvi roman Neiztrohnjeno srce. Izšel je leta 1937 in pomeni njegovo zadnje večje dejanje v predvojnem času. S tem pa ni rečeno, da ni v Slodnjakovi notranji delavnosti že tudi nastajal roman o Levstiku, da se ni razširila razprava o vlogi in pomenu Ivana Prijatelja, ki ga je vzelo isto 1937. leto, da ni neumorno pisal za Sodobnost, Obzorja, Dejanje in Slovenjo in dnevne časnike in da se tudi njemu ni bližala – vojna. Trikrat ga je spravila v ječo, prvič že kar konec aprila 1941.

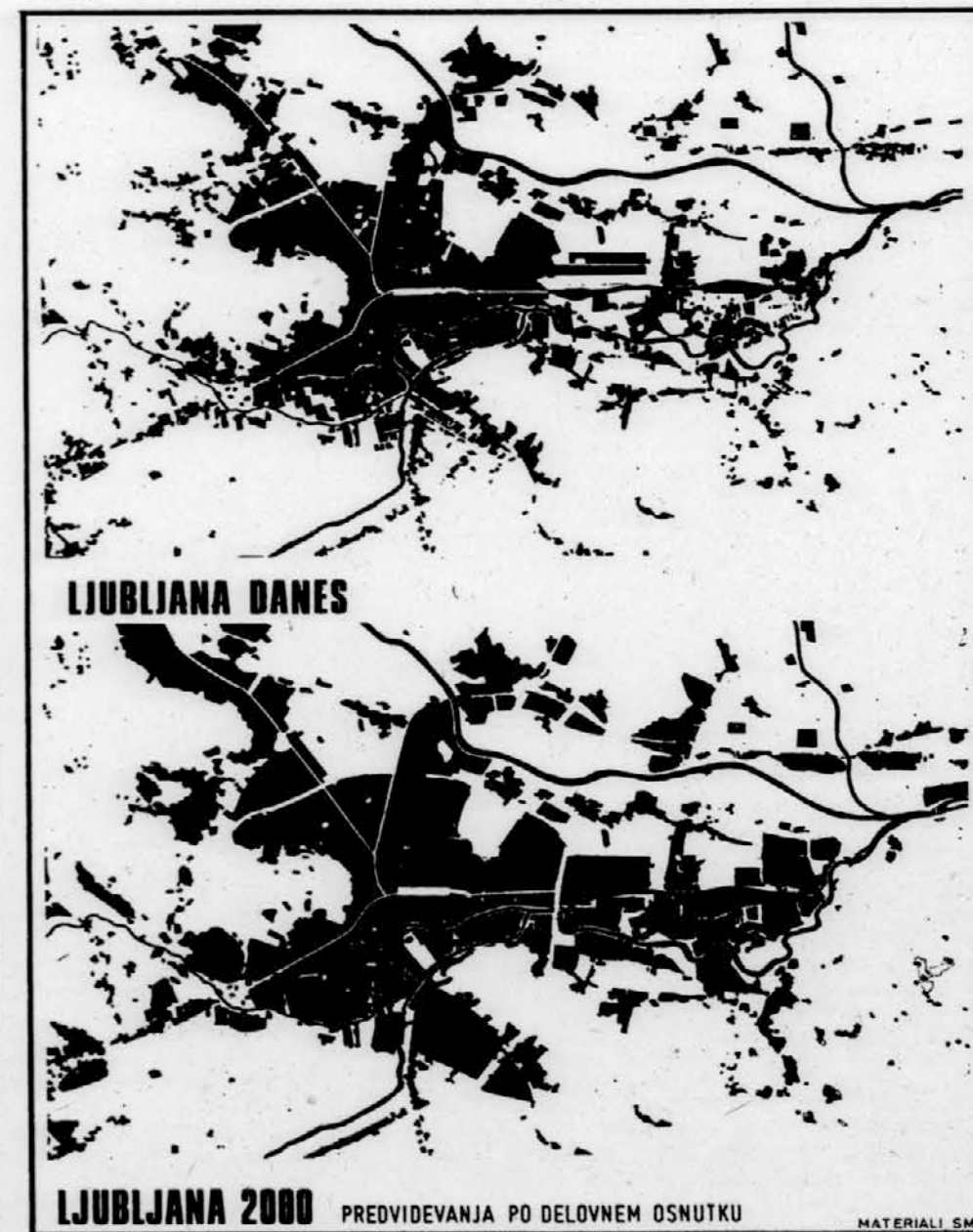
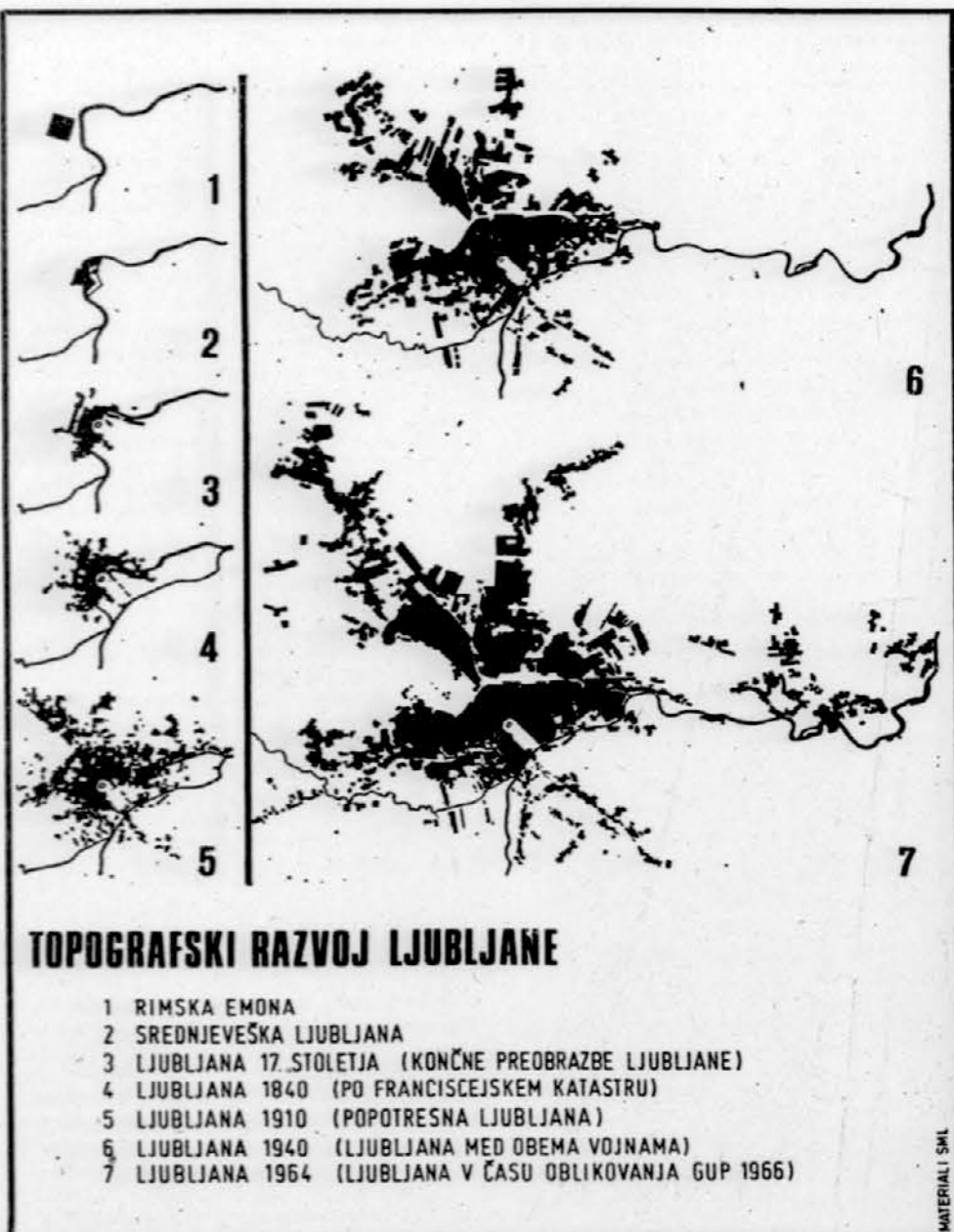
Ko je že bilo rečeno, kaj je bilo narobe v pripravah za tale spis, je treba korak naprej in reči, da bibliografija Antona Slodnjaka sama skoraj vse pove. Stolpec za leto 1940 je še poln, potem pa zmanjkajo vsi tja do 1946, ko se spet bujno napolni. Izidejo Prešernove poezije z uvodom in razlago, izide roman Pogine naj pes, urejavalci delež prispeva tudi za novo slovensko berilo.

Dve leti nekakšnega upravnega delovanja na ministrstvu sta Slodnjaku tem hitreje minili, ker se mu je mudilo dokončno požlatniti svoje slavistično poslanstvo. Pedagoškega dela v predvojni strokovni šoli s tem prav nič ne omalovažujemo, saj ga je znal Slodnjak sem primerno in hvaležno poprijateljiti, toda profesura na zagrebški slavistiki mu vendarle pomeni prvo uresničenje znanstvenih stremeljenj, čez tri leta pa na ljubljanski univerzi dokončno izpolnitev lastnih želja in potreb slavistike. Predavanja, ki so bila en sam grmeč plaz skrbno domišljenih besed o slovenskem slovnstvu, so mu pomenila veselje, ker z mladimi ljudmi o tem razpravlja, z njimi vred išče resnico.

Samo devet let. Ker je 1959 izšla nesrečna v nemščini napisana zgodovina slovenskega slovnstva, ki se je na posebno željo Maxa Vasmerja iz Berlina z največjim veseljem lotil, doma pa je doživela tolikšen idejni odpor, da je moral predčasno v pokoj.

Kljubovalnost ga je nato še za tri leta odpeljala na Goethejevo univerzo v Frankfurtu, delovna vna pa se mu je dobesedno razcvetela, saj je leto za leto izdal nove zvezke Levstikovih del, pisal za Enciklopedijo Jugoslavije, odkrival Vrazove slovenske pesmi, govoril na slavističnih kongresih, pri beograjskem Nollitu in takoj nato še v Ljubljani izdal najpopularnejšega Prešerna v dveh knjigah, ponatiskoval oba romana, izdal poljudne razlage Prešernovih poezij, objavil Slovensko slovnost, hkrati izdal to svoje temeljno delo v dveh delih za celovško gimnazijo, doživel prevod iste dela v srbohrvaščino, pisal uvod v angleške izdaje Prešernovih pesmi in končno napisal roman o Cankarju – Tu-jec. Zaokrožil je v kratkem razdobju Levstikova zbrana dela in z njimi dočakal – po vseh počastitvah člana SAZU, dopisnega člana JAZU, častnega doktorja zagrebške univerze in častnega člana Slavističnega društva – tudi najvišje priznanje za znanstveno delo, Kidričevo nagrado.

Janez Zadnikar

Pol leta po zmagi Pasoka

Streznitev v Grčiji: do socializma je še daleč

Papandreu stopa počasi, da ne bi povzročil neljubih pretresov

Vsegrško socialistično gibanje (Pasok) je na oblasti že pol leta (volitve so bile 18. oktobra lani). To obdobje prve socialistične vladavine v Grčiji sploh je seveda veliko prekratko za kake dokončnejše sodbe, za zdaj pa se le zdi, da držijo tiste ocene, ki pravijo, da »velike spremembe« – gesla, na katero je Pasok oprl svojo volilno bitko – ni čutiti, da pa socialisti po drugi strani dejavno vladajo in da ni prišlo do gospodarskega kaosa, ki so ga napovedovali nasprotniki premiera Andreasa Papandreua.

Akropola (foto Joco Žnidaršič)

Premier uživa še vedno lepo mero zaupanja in ugleda. Pasok bi po splošni sodbi na hipotetičnih volitvah spet zanesljivo zmagal. Toda njegove nekdanje volilce je šest mesecev socialistov na oblasti vendarle dokaj streljalo – med njimi in očitno tudi v vladajoči garnituri se je trdno zasidrlo spoznanje, da je pot do grškega socializma še dolga. Položaj vlade v Atenah ni lahek; pri uveljavljanju svojega programa mora skrbno paziti na njegov tempo: z objubljenimi spremembami po eni strani ne sme biti prepočasna, da njen program in politika Pasoka ne bi izgubila verodostojnosti, po drugi strani pa ne sme stopati prenapet, da ne bi prišlo do prehudih pretresov v tem ali onem od različnih družbenih slojev, ki so gibanje na volitvah podprli. Izhodišče za merjenje hitrosti napovedanih sprememb so ponavadi Pasokove predvolilne obljube in napovedi, pri čemer je treba takoj poudariti, da to ne more biti posebno zanesljiv kriterij: Pasokov predvolilni program je bil v marsičem nejasen in meglen, deloma zato, ker je bilo v njem veliko volilne retorike in vab za pridobivanje različnih krogov volilcev, deloma zato, ker so bila Pasokova stališča in predstave o njegovem računanju po morebitni volilni zmagi v resnici nedorečeni in neizčrpani že zaradi mešane narave gibanja (elementi socializma, populizma, nacionalizma in personalizma kot njegovih poglavitnih značilnosti). Če te nejasnosti pri kriteriju odmislimo, pa je na splošno mogoče reči, da je Pasok na treh poglavitnih področjih svoje dejavnosti – notranjepolitičnem, gospodarskem, zunanjepolitičnem – napovedoval velikotrudni radikalni politiki, kot jo je izvajal doslej.

Predvolilne izjave so se v glavnem obdržale tudi še v Papandrejevem programskem govoru novembra lani, v katerem je še govoril o obsežni decentralizaciji, nadzorstvu nad krediti, nacionalizaciji velike industrije, ustanavljanju kmečkih zadrug itd. Konkretno pa je bilo doslej na vseh teh področjih malo storjenega, seznam tega, kar je vlada že spremenila, ni posebno dolga; ko opazovalci govorijo o spremembah, omenjajo predvsem naslednje: ozračje – vsa levica, ki je bila pod prejšnjo vladavino sistematično onemogočena, lahko zdaj normalno diha; Pasok je sprožil velike kadrovske zamenjave v administraciji, ki je bila izredno razbohotena, hkrati pa popolnoma neučinkovita in zelo skorumpirana (pri tem pa je slišati očitke, da spravlja Pasok vanjo, tako kot prej Nova demokracija, samo svoje ljudi in privrženec); nekaj prvih poskusov se napoveduje glede decentralizacije; vlada pripravlja reforme na nekaterih pomembnih področjih, kot sta zdravstvo, šolstvo itd.

Po drugi strani pa se je vlada odpovedala eni osrednjih točk Pasokovega programa: socializaciji (nacionalizaciji) ključnih sektorjev zasebnega gospodarstva, ki jo je Papandreu omenil še v novembrskem govoru. Kot je zapisal Die Zeit, govorijo Papandrejevi svetovalci zdaj o »socializaciji z najmanjšimi gospodarskimi stroški in z najmanjšim družbenim tveganjem«. Tudi marca sprejeti prvi proračun, ki ga je vlada sprva predstavila kot »proračun socialne pravičnosti«, potem pa je morala to označbo kmalu opustiti, ker se je jasno pokazalo, da bodo številni posredni davki prizadeli tudi široke sloje, tudi ta proračun po številnih mnenjih potrjuje, da se je

socializem kot cilj vsegrškega socialističnega gibanja ohranil predvsem v dolgoročno usmerjenih besedilih in vizijah, da pa tekoči ukrepi pričajo o pragmatičnem ravnanju, o tem, da Pasok oziroma preko njega vlada zlasti na socialnogospodarskem področju ne more izvesti objavljenih sprememb.

Sicer pa je Papandreu že pred volitvami, ko se je zmagal socialistov že jasno nakazovala, skušal potlačiti prevelika pričakovanja, ki jih je tudi sam zbujal, in opozoril, da gibanje ni čudodelnik, ki bi lahko stvari spremenil čez noč. Zdej premier seveda še bolj poudarja, da bo prehod k uresničevanju programa postopen. Sicer pa je bilo težave pričakovati zaradi subjektivnih in objektivnih ovir. Med prvimi ponavadi omenjajo različne struje v stranki in pomankanje upravljalških izkušenj. Objektivne imajo gotovo težo. Tu gre predvsem za dvoje. Socialistična vlada je podedovala težak gospodarski položaj: inflacija znaša okoli 25 odstotkov, gospodarstvo je obrnjeno navznoter, tehnološko odvisno od tujine, nesposobno za izvoz, ob tem pa se mora prilagajati zahtevnim trgovim desetere. Drugič pa Pasok ni imel na voljo družbenih struktur, na katere bi se lahko oprl v prizadevanju po spremembah. Značilen primer za to sta denimo državna administracija in sindikati, ki ju je Nova demokracija spremenila v eno od osnov svoje oblasti in v svojo transmisijo in ki bi v nespremenjeni sestavi gotovo nasprotovali Pasokovim težnjam. Kar zadeva odpoved načrtovani socializaciji, pa sama po sebi ne bi pomenila veliko že zato, ker je industrija že tako v dobri meri v držav-

ni rokah (toda ta sektor je večino slabega gospodarskega zdravja, kajti prejšnja oblast je zasebnemu sektorju pomagala tudi tako, da je odkupovala nerentabilna podjetja).

Torej nujno prilagajanje stvarnosti? Po mnenju številnih opazovalcev Papandreju po volitvah drugačna pot kot pragmatična ni preostala – če bi hotel temeljito zarezati v družbeno tkivo, bi poleg že omejenih ovir trčil tudi na žive interese in odpor t. i. establishmenta (podjetnikov, poklicnih politikov na vseh ravneh, cerkve, vojske), to pa bi po razširjenem prepričanju koristilo predvsem skrajni desnici. Ta establishment sicer sprejema počasne, previdne reforme, radikalnih rezov pa gotovo ne bi. Papandreu se je po volitvah po mnenju številnih opazovalcev trdno zasidraval v političnem centru in njegovo reformatorsko delovanje spominja bolj na socialnodemokratsko usmerjenega voditelja kot na voditelja radikalnega gibanja, za kakršno se je Pasok predstavljal še ne tako dolgo. Zdi se, da se je proces »umiranja« Pasoka, ki je postal vedno bolj očiten s približevanjem oblasti, po prevzetju oblasti samo še pospešil. O tem, ali gre pri tem za taktično previdnost ali za nekakšno demokratizacijo gibanja, je vsekakor še veliko prezgodaj soditi. Ze mešana narava gibanja dovoljuje različne razlage – in različni razvoj stranke v prihodnje. Trenutno delovanje vlade in Pasoka pa se bržkone dokaj sklada s pogledi voditelja španskih socialistov Felipeja Gonzaleza, ki meni, da je prva naloga socialističnih sil v razmeroma nerazvitih južnoevropskih državah (Španiji, Turčiji, Grčiji, Portugalski) predvsem v tem, da postavijo družbene institu-

cije in strukture (od državne uprave do šolstva in zdravstva itd.) na približno tisto raven, kot so jo dosegli v Zahodni Evropi. S te odskočne deske naj bi se prav začela nadaljnja pot proti socializmu.

Kakorkoli že, dejstvo je, da je Pasok zdaj trdno zasidran na oblasti, v širokem prostoru med Novo demokracijo na desni in grško KP (promoskovsko) na levi strani. Nova demokracija je po volilnem porazu zamenjala vodstvo in se usmerila še bolj izrazito na desno. Od poraza si v bistvu še ni opomogla, Pasok pa napada z obtožbami, da ni izpolnil obljub in da je »izdal ljudstvo«. Pasok in Papandreu sta po svoje bolj občutljiva za podobne očitke iz vrst KP, ki je po volitvah sprva previdno molčala, zdaj pa vedno glasneje govori o neizpolnjenih obljubah socialistov. KP Papandreju ni nevarna, zaradi svoje moči kot take (na volitvah je dobila deset odstotkov glasov, v parlamentu ima 13 sedežev), temveč zato, ker je za obtožbe te vrste dozvetno levo krilo Pasoka, tako imenovani zeleni gardisti (zelenja je barva Pasoka), ki se zavzemajo za dosledno izpolnjevanje »čiste partijske linije«, za naglo in temeljito izvajanje predvolilnega programa. Moči te struje gotovo ne gre precenjevati, zlasti ob nadaljnjem zaostrovanju gospodarskega položaja pa bi utegnili postati najbolj neprijeten Papandrejev nasprotnik, in mu povzročiti večje preglavice kot vsa opozicija skupaj.

Na zunanjem področju je Papandreu (ki je ukrojl stranko po svoji pobudi; poudarjen personalizem je za grško politično življenje nasploh značilen) večino svoje energije posvetil odnosom s partnerji in zavezni-

ki v EGS in NATO. Grški premier sodi, da se je prejšnja vlada v obeh organizacijah sprizajnila s statusom, ki premo upošteva grške nacionalne interese, in to je tisti osnovni motiv, zaradi katerega so se Atene z drugimi zahodnimi prestolnicami zapletle v vrsto konfliktov. Napetosti, ki so nastale iz njih, so nemalokrat zastrelje dejstvo, da se zdaj ne v NATO ne v deseterici v bistvu ne bojijo več, da bi Grčija še resno razmišljala o izstopu iz ene ali druge organizacije. V Atenah se le predobro zavedajo, da je njihov maneverski prostor kljub vsemu tesen, zlasti sprva sedanjšega zaostrenega mednarodnega položaja in grške vraščeniosti v zahodno skupnost.

Vendar se zdi, da odnosi med Atenami in drugimi zahodnimi prestolnicami še lep čas ne bodo idilični. Razlogov za to je več. Poleg že omenjenega temeljnega (boj za boljši grški položaj v NATO in EGS) je nadvse pomembno, da ima ta Papandrejeva taktika nadzorovane konfrontacije svojo funkcijo tudi doma: ta politika uživa na domačem terenu široko podporo ne samo v Pasokovem, temveč tudi v konservativnem taboru; eden izmed važnih razlogov za to je bržkone stari grški občutek, da je bila Grčija vedno bolj ali manj drobit v igri tujih velikih sil (ta občutek se je okreplil zlasti po začetku ciprske krize). Taka politika hkrati jemlje strelivo kritikom iz KP in »doktrinarnega« krila v Pasoku samem. Nekateri tudi domnevajo, da je ta pozornost znanjem dogajanja namenjena tudi odvračanju pozornosti od težavnega uresničevanja objavljenih »velike spremembe« doma.

Janko Lorenci

Zapiski iz Sofije

Ne le Vitoša – The New Otani, tudi Bolgarija – Jugoslavija

Jugoslovansko gospodarsko razstavo v Sofiji sta tokrat pripravili slovenska in hrvaška gospodarska zbornica

»Naša ocena – in prepričan sem, da so enakega mnenja tudi naši jugoslovanski prijatelji – o tej razstavi je, da je imela zelo pomembno vlogo pri krepitvi naših vzajemnih odnosov na temelju neposredne povezave med gospodarskimi dejavniki obeh držav,« je poudaril podpredsednik bolgarske vlade in kandidat za člana politbiroja CK KPB Andrej Lukanov, potem ko so v Festivalni dvorani v Sofiji odprli jugoslovansko gospodarsko razstavo, ki sta jo uspešno pripravili Gospodarski zbornici SR Slovenije in SR Hrvaške.

Razstava se je navezovala na lanskoletni prikaz SR Srbije in SR Makedonije v Sofiji oziroma bolgarskega gospodarstva v Beogradu, Zagrebu in Skopju, povezala pa je tokrat 184 podjetij iz Slovenije in Hrvat-

ske in nekaj iz BiH s široko panoramo od kovinske in strojne industrije do tekstilne, lesne in turizma. Ne bi kazalo zanikati, da je tudi v političnih odnosih med Jugoslavijo in Bolgarijo po obdobjih, ki niso bila najbolj prijazna, trenutno nastopila pozi-

tivna odjuga. Gospodarstvo je imelo pri tem očitno dragocen delež. Še več: prav to, da Bolgarija v svojem novem gospodarskem načrtu želi dati več poudarka širokemu potrošnemu blagu, je posredovalo lahko oprijemljivo človeško stičišče. Da pa kljub temu še do zadnje minute ni bilo povsem jasno, do katere stopnje se bo ozračje ogrelo, sem lahko sklepal tudi po tem, da je bolgarski protokol najprej sodil, da ob odpiranju ne bi igrali himen, toda končno so zaradi našega stališča in visoke bolgarske udeležbe obe himni slovesno intonirali, zatem pa je svoje dodal še nastop Slovenskega okteta s krajšim sporedom, v katerem je bila prva pesem mogočini Triglav, moj dom. V uvodnih govorih sta tudi podpredsednik Lukanov in podpredsednik Izvršnega sveta Hrvaške ter predsednik Gospodarske zbornice Hrvaške Vekoslav Čemerlić družno prerezala tribarvni trak in odprla razstavo.

Ko sem nato pristopil k Lukanovu, ki ga je pozneje tudi sam predsednik bolgarske vlade Griša Filipov označil za najbolj prodornega poslovnega človeka v vladi, s prošnjo, da bi povedal nekaj o razstavi, ni skopalil z besedami: »Razstava je bila za nas pravcar presenečenje, razen tega pa odpira nove možnosti za sodelovanje, ne samo v vzajemnem trgovanju, ampak tudi v obliki kooperacije, proučevanja tehnologije in nastopanja na tretjih trgih. Vse to je seveda predvsem dosežek obeh gospodarstev, pa tudi rezultat prizadevanja obeh vladi, ki ustvarja blagodejno ozračje za premagovanje še vseh drugih težav, ki izvirajo iz nelahkih časov in svetovne krize... Ta razstava omogoča tudi širše vzajemno spoznavanje, kajti ne gre samo za stike med gospodarskimi partnerji, ampak tudi za posreden stik med državljani obeh dežel, med komunisti in vsemi, ki verujejo v socializem, v korist prijateljstva med našimi narodi, za mir na Balkanu, v Evropi in v svetu.«

Da bi bilo le tako, sem si mislil med beleženjem in upal, da se bodo poleg svetovnih zadev uredile tudi še kar bolj bližnje, kot je priznanje Makedoncev v Bolgariji in naši vsakdanji sosedski odnosi. Med gosti za mizo v razstaviščnem paviljo-

nu, kjer so si družno nazdravljali, sem zraven podpredsednika slovenskega izvršnega sveta Toneta Florjančiča in podpredsednika bolgarske zbornice Lojzeta Fortune opazil tudi enega izmed bolgarskih vojnih veteranov, nekdanjega poveljnika prve bolgarske armade generala Vladimira Stojčeva, ki je bil leta 1924 na olimpiadi v Parizu svetovni prvak v jahanju in ki je zdaj predsednik bolgarskega olimpijskega odbora. Pred vzhodom v dvoranjo so žuboreli najmlajši, bolgarski pionirski z rdečimi ruticami, ki so, kot otroci povsod po svetu, začeli zbirati slikovite poslovne in turistične prospekte. Barvne slike pač vlečejo! Seveda pa so morali organizatorji naše razstave zaradi bolgarske npravnstvene cenzure v celoti odpeljati nazaj čez mejo vse pohujšljive prospekte z jugoslovanskih nudističnih plaž. Toda nasploh se jugoslovansko in bolgarsko gospodarstvo dokaj dobro dopolnjujeta – Bolgari imajo več surovini, mi pa več izdelkov. Razen tega so začeli na obeh straneh podarjati, da je zlasti za obsežnejše tovore velika prednost – geografska bližina. Kakorkoli že: nekateri stalni zastopniki naših podjetij v Sofiji so sicer tožili, da morajo včasih precej čakati na pogovore v bolgarskih ministrstvih in direkcijah, toda ozračje ob sedanjih razstavah je začelo napovedovati boljše delovne razmere. Nasploh sta bila odmev in publiciteta ob sedanjih razstavah Slovenije in Hrvaške v Sofiji vidnejša kot pri prejšnjih razstavah Srbije in Makedonije. Poleg tega je pozneje to razstavo obiskal še premier Griša Filipov. Seveda moramo tudi pri tem gledati stvarni očmi: o okrogli mizi bolgarsko-jugoslovanskega gospodarskega sodelovanja so v osrednjem glasilu KPB »Rabotničesko delo« zapisali 26-krat manj kot, recimo, istega dne o kongresu vietnamske partije v Hanoi.

Toda okrogla miza, ki je vzporedno s posamičnimi pogovori po panogah, sledila slovesnemu odpiranju razstave in ki jo je v eni izmed dvoran novega nacionalnega dvorca za kulturo vodil predsednik bolgarske gospodarske zbornice Petar Rusev, je na splošno izvenela v zelo konkretnem in optimističnem duhu. Doslej je bilo gospodarskega prometa med državama za 400 milijonov dolarjev. Ze letos naj bi dosegli

v obeh smereh po 500 milijonov dolarjev, do izteka sedanje petletke pa naj bi skupna vsota menjave znašala že 3 milijarde dolarjev. Vsekakor je bilo lepo slišati, da ima danes še neka država pozitivno plačilno bilanco: Bolgarija – seveda z raznimi omejitvami odprtosti – dejansko beleži uravnotežen uvoz in izvoz. Zgovoren pa je bil tudi podatek, namreč, da Slovenija pokriva kar 20 odstotkov vsega jugoslovanskega izvoza v Bolgarijo, medtem ko izvažata precej večja Hrvaška samo 6 odstotkov. Morda bi celo lahko trdili, da si Bolgari v sedanjem trenutku, ko skušajo uveljaviti nove, prožnejše poglede v gospodarstvo, prizadevajo vzpostaviti stike predvsem z najbolj razvitimi predeli v Jugoslaviji, ker slutijo v tem tudi prosreden stik z napredno svetovno in zlasti zahodno tehnologijo. Med dolgoročnimi dogovori je gotovo najvažnejše naročilo za telekomunikacijsko avtomatizacijo bolgarskih železnic, najprej na progi Sofija–Plovdiv, ki ga je v hudi mednarodni konkurenci dosegla naša Iskra in s tem sklenila prvi dogovor za 20 milijonov dolarjev. Tu se seveda navezujejo tudi še druga naša podjetja. Zagrebški Rade Končar sodeluje s podjetjem Elektrovez v Sofiji in Elpron v Varni. Sarajevski Energoinvest pa se je že poprej dogovarjal za dela na bolgarskih plinovodih in naftovodih, in to v vrednosti 13 milijonov dolarjev. Da so se stvari začele premikati, je potrdil tudi obisk naše gospodarske delegacije pri predsedniku vlade Griši Filipovu, začetnik novega gospodarskega vala v Bolgariji, ki se je zadržal v pogovoru z našimi delci dlje, kot je bilo načrtovano, tako da so ga bolgarski generali morali čakati v avli. Poleg uradnih pogovorov pa seveda opravijo svoje tudi reklamno-zabavni in kulturni nastopi. Na jugoslovanski modni reviji v sofijskem Cirkusu se je gledalec kar trilo. Še globlje je odmeval koncert Slovenskega okteta naslednji dan v veliki dvorani najbolj reprezentativnega sofijskega hotela Vitoša – The New Otani, kjer je imel potem sprejem za več kot 500 gostov in članov diplomatskega zbora jugoslovanske veleposlanik Danilo Purić. »V Bolgarijo nelahko prodajamo naše jeklo,« je menil po koncertu predstavnik Metalke in pred-

sednik odbora GZS za Bolgarijo Niko Medved, »a prepričan sem, da bomo zdaj prodajali nekoliko lažje, saj smo pokazali, da to jeklo izdeluje narod, ki ima tudi svojo kulturo.« Povezava med kulturo in gospodarstvom se je tokrat sploh zlahka izkazala.

Hotel Vitoša – The New Otani z 18 nadstropji, 600 luksuznimi sobami, različnimi dvoranami in japonskim vrtom z mostički in jezerci so zgradili Bolgarom Japonci, po njihovih projektih in z mešanim kapitalom, ki ga zdaj Bolgari odplačujejo. Tudi v nekaterih drugih so oblikovali mešane družbe v gostinstvu, na primer s Francozi, ki so zgradili v Sofiji hotel Evropa. Kaj pa najbližja sosesa? Morda je potreben premik v kadrih in generacijah? Ko so naši gospodarstveniki obiskali v Sofiji zavod za elektrono in računalništvo, so bili vsekakor presenečeni nad napredkom, ki pa je tudi opozorilo za nas same. Hkrati so tu odkrili, kako Bolgari odločno pomlajujejo svoj udarni kader v osnovnih delovnih enotah. Šefi, ki so jih sprejeli, so bili stari 30 do 33 let. Ko dopolnijo 35 let, jih skoraj po pravilu že prestavijo iz vodstva osnovnih enot v višje, a manj odgovorne službe. Ob velikih porcijah mesa – seveda predvsem v izbranih restavracijah, z dodatnim žarom državne delegacije – zlasti pa ob odličnih bolgarskih vinih je pogovor, razumljivo, nanesel tudi na kmetijstvo, ki ga Bolgari še posebej razvijajo. Lani so izvozili 50 odstotkov kmetijskih pridelkov. Seveda po drugi strani prepovedujejo, da bi turisti in drugi tuji odnašali iz Bolgarije hrano. No, malenkost, kot na primer marmelada, ki sem jo imel s seboj, niso niti pogledali. Po izvozu ustenkeličenih vin pa so po glavi prebivalca celo na prvem mestu v svetu. Nedavno sem v radovljiški Almiri izvedel, da bodo zaradi volne znova začeli spodbujati rejno ovac po naših planinah. V Bolgariji redijo 13 milijonov ovac, in to jim daje na leto skoraj 15 milijonov ton volne. V živilskih trgovinah sicer niso našel vsega, a kar precej stvari, celo kavo, čeprav je bila politično pobarvana. Toda tudi tu je deloval trg: dobra kava iz Nikaragve je pošla, na polhah je še ležala drobna in kisla kava iz Angole. Postrežba v trgovinah je slaba in neprijazna.

Pred novo sezono

Dobro, da prodajamo Jadransko morje in ne Severnega

V skupnem številu zahodnonemških turistov so možnosti v glavnem izkoriščene

Frankfurt, aprila. Četudi se polet v mednarodnem turističnem gospodarstvu zmanjšuje, ostajajo turisti iz Zvezne republike Nemčije za velike turistične države najbolj zanimiva in zaželena množica. S povprečno 40 milijardami nemških mark, ki jih v enem letu namenijo za potovanja in letovanja (dvakrat več kot turisti iz ZDA), so zahodnonemški turisti prizadevanja vreden cilj zaostrene bitke med turističnimi državami.

Upostevaje, da se skupno število turistov iz Zvezne republike Nemčije ne more več bistveno povečati (zaradi stagnacije skupnega števila prebivalstva in zmanjšanja realnega dohodka širokih plasti), je za osvoboditev te konstantne skupine treba storiti vedno več, zlasti še zato, ker so se stari turistični državam pridružile nove v svetu v razvoju. Bežen pogled na tradicionalno turistično borzo v Zahodnem Berlinu, kjer so zastopani praktično vsi, ki se ukvarjajo s turizmom, dokaj prepričljivo pove, kako pomemben je ta trg.

To je splošni okvir, v katerem delujejo tudi jugoslovanski turistični predstavniki v Zvezni republiki Nemčiji, in to so razmere, s katerimi mora računati jugoslovansko turistično gospodarstvo, čeprav ima zaradi relativne bližine, dosegljivosti z avtomobili in nespornih naravnih lepot Jugoslavija še vedno nekaj prednosti.

»Zmerni optimisti smo,« mi je v pogovoru o tem, kako kaže v letošnje turistično sezono, povedal vodja turistične organizacije Yugotours v Frankfurtu Miomir Marković, »optimisti zato, ker smo turistični delavci, in zmerni zato, ker se zavedamo težavnosti položaja.«

Za čim natančnejšo analizo možnosti predlagajo v Yugotoursu primerjavo s turističnim pritokom v hotelu Vitoša, mi je zaupal, da se raje vidi vsak teden čez mejo v Piroto, kjer ga v veleblagovnici veliko boljše zaloge. Zaradi tega uradnega poslovanja se bo tudi število turistov iz njegove dežele v Bolgariji zmanjšalo s 25 tisoč na vsega letošnjih 5 tisoč.

Sofija je prav one dni slavila obletnico svoje ustanovitve; zdaj je 103. obletnica. Postala je milijonsko mesto in prvi vtis, ko prideš na veliko in moderno novo železniško postajo – kajti letalske zveze z Jugoslavijo so silno redke – je spodbudno razveseljivo. Ko pa pozneje spoznaš mesto v vsej razsežnosti, z »kaldrmo« na cestah in slabo vzdrževanimi hišicami, začutiš, da ljudje niso preveč navdušeni, čeprav jih k temu spodbujajo transparenti. Oglevalod sem si cene po trgovinah. Delavci se lahko kupi na mesec polovico manj parov čevljev kot pri nas, ne upoštevaje, ali si lahko kupi avto ali ne. Mladi taksist mi je rekel: »Nisem še bil v Jugoslaviji, a mislim, da je veliko boljše kot pri nas, ker imate tam oboje – raboto in biznis.« Nasploh si ljudje želijo čimveč odprtosti. Na ulici sem naletel na gnečo. Bil so starši, ki so čakali na svoje otroke pred gradbo, v kateri so tečaji za tuje jezike. Da bi vnesli več gospodarskega računa v založništvo in knjigotiski, so zdaj začeli prevajati in tiskati tudi več del iz zahodne literature, ki so jim doslej vrata v glavnem zapirali. Tako je, na primer, receptorica v hotelu brala knjigo Erskina Caldwell, prijateljstvo in je prebrali Puzova roman Boter, v tisk pa grede tudi knjige predstavnika novega romana iz Francije – Alaina Robba-Grilleta. Seveda pa ne smemo po drugi strani prezreti, da Bolgari še vedno aktivno prevajajo iz slovensčine. Venceslava Jordanova je poleg prevoda Ingoliceve Gimnazije – in treh slovenskih pravljic za antologijo svetovnih pravljic v Bolgariji pravkar pripravila tudi prevod Borbe na tujih tleh, Prežihovega Vrancea, ki jo bodo predvajali kot nadaljevanje na bolgarski RTV.

Prav tiste dni je v Sofiji zasedala tudi bolgarska narodna skupščina, ki seveda ni mogla iz učenih kolektivov, vendar pa je značilno, da je Zemledelstvo znane v naslovu svojega uvodnika poudarilo »še več-

milijonov nočin) in devizni priliv v skupni vrednosti 1,390 milijarde nemških mark je bilo torej vsaj deloma rezultat pogosto nepredvidljivih smeri gibanja turistov iz Zvezne republike Nemčije, na kar pa verjetno letos ni mogoče računati (Španija je, na primer, lani položaj bistveno izboljšala).

V jeziku turističnih predstavnikov velja letošnja sezona za »stagnantno, težko in kot leto zapoznelih rezervacij pavšalnih letovanj«. Pri Yugotoursu, na primer, ugotavljajo, da se prvič doslej meseca julij in avgust prodajata slabše kot tako imenovana srednja sezona (junij in september). Razlaga leži deloma v precej ugodnejših cenah za ta meseca, toda morda tudi v tem, da se v prvi »visoki« sezoni odloča za letovanje v Jugoslaviji manj gostov iz Zvezne republike. Kot vedno, so v računu neznanka individualni potniki, ki jih je v skupnem številu zahodnonemških turistov kar dve tretjini in ki se šele v zadnjem trenutku odločijo, da bodo potovali in kam. Turistični predstavniki v Yugotoursu hkrati dodajajo, da ima v tej skupini Jugoslavija določene prednosti zaradi geografskega položaja, v njeno korist pa gre tudi še vedno zelo ugodna primerjava kupne moči nemške marke. Po zadnji objavljeni uradni oceni v biltnu potovalnega urada (z dne 26. marca) povprečna zahodnonemška družina še najmanj plača za letovanje v Jugoslaviji. Statistiki so izračunali, da visoko stopnjo inflacije povsem nadomesti ta ugodna valutna menjava in bencinski boni za turiste. S kupno vrednostjo 1,35 je dopustniška nemška marka vredna 13 odstotkov več kot v Italiji, ki je skupaj z Luksemburgom na enem prvih mest cenilnih turističnih dežel.

jo humanizacijo zakonodaje« na dnevnem redu zasedanja, Rabotniško delo pa je naglasilo, da slej ko prej ostaja v »aprilski naravnosti 12. kongresa KPVB«. Podpredsednika Zvezne bolgarskih novinarjev Stoina Krsteva sem vprašal, kako to, da se še imenujejo LR Bolgarija in ne SR Bolgarija, pa mi je odvrnil, da »še niso dozoreli za socializem, zaradi česar ostajajo še v fazi realnega socializma.« Hkrati pa je priznal, da bodo z novim ekonomskim pristopom dali večji poudarek samostojnosti podjetij in načelom rentabilnega gospodarjenja. Zato uvajajo poleg državne agencije še drugo, tako imenovano vzporedni plan s terena. Tudi v gostinstvu, obrti in kmetijstvu dajejo več možnosti zasebnih pobud. V kmetijstvu so začeli deliti po 0,2 hektara zemljišča vsakomu, ki se zanima za obdelovanje zemlje, pa četudi živi v mestu. Mimogrede mi je Stoina navrgel, da je izmed 8 milijonov 800 tisoč Bolgarov – 4.500 novinarjev in da Zveza novinarjev ni v zadregi zaradi dohodkov. Stekajo se jim sredstva iz več virov: 5 odstotkov od vseh avtorskih honorarjev, dohodki od ilustrirane revije, dohodki iz sokoletne reklamne publikacije za plovdivski sejem in dohodek iz loterije. Finančna sredstva uporabljajo delno v socialne in stanovanjske namene, predvsem pa za vzdrževanje tečajev za vzgojo novinarjev iz dežel v razvoju, kjer nas očitno prehitujemo v praksi. Že doslej so v specializiranim izobraževanju kmetijskih novinarjev sodelovali pri izobraževanju novinarjev v številnih afriških in azijskih državah, tako da poteka del tečajev na kraju samem, del pa v Bolgariji. Etiopski študenti na steni mi je govoril o tem, da letos obdelujejo Etiopce.

Kar trpko mi je bilo, ko sem ob vrtniti na meji med železniškima postajama Dragoman in Dimitrovgrad zagledal bodočo žico in minsko polja. Toda podpredsednik Zvezne novinarjev Bolgarije Stoina Krstev je ob kozarku bolgarskega konjaka in coca-cole dvakrat poudaril, češ da je bil nedavno podpisanih z Zvezo novinarjev Jugoslavije nov sporazum in da »z njihove strani ni prav nobenih ovir, da se polno vzajemno sodelovanje ne bi moglo uresničiti.«

Bogdan Pogačnik

Yugotours je kot jugoslovanska turistična agencija vezan na trde pogoje tekmovanja z gigantskimi potovalnimi agencijami (TUI, Neckermann), ki že zaradi sornazmerne bližine pristejajo Jugoslavijo v jedro svojega dela. Lansko petnajstodstotno povečanje prometa (66 tisoč potnikov, ki so skupaj prinesli 51 milijonov nemških mark) štejejo v predstavnstvu za izjemni dosežek v izjemnih razmerah in ne upajo, da ga bodo letos ponovili. Omenjajo pa, da so doslej v predsezoni zabeležili že za 40 odstotkov večji promet letalskih potnikov (15 letal s turisti iz Zvezne republike Nemčije je letos že obiskalo jugoslovansko obalo).

Dilema o tem, ali bo sezona dobra ali ne, seveda ni odvisna zgolj od uspešnosti turističnih agencij pri pridobivanju potnikov. Ni še povsem jasno, na primer, kako bodo številne lanskoletne negativne izkušnje zahodnonemških turistov v končni posledici vplivale na njihovo odločitev o cilju letošnjega letovanja. Spornih pa je še mnogo drugih vprašanj, ki bi jih bilo mogoče zaočkrožiti v eno samo, vedno ponavljajoče se vprašanje, ali je jugoslovanska družba spoznala pomen turističnega gospodarstva, mu dala (že glede na devizni priliv) zaslužno prvo mesto med prioritetskimi nalogami, oziroma se zavedala, da je bitka za turiste vedno ostrjša.

Med vprašanji, ki zadevajo redno oskrbo trga in organizacijo nujnih storitev v nemotenem razvoju turističnega gospodarstva, so v Yugotoursu omenili zlasti tele: zmerom bolj je opaziti razkorak med razmerami, v katerih delajo hoteli in zasebniki v gostinstvu. Medtem ko so hoteli pri določanju cen za prihodnjo sezono vezani na sprejemljiva gibanja v mednarodnem merilu (nekje do 10 odstotkov), se zasebno gostinstvo ravna zgolj po svojih merilih in lahko tudi podvoji cene iz prejšnjega leta. Tako je po mnenju vodje Yugotoursa Markovića pozitivni učinek majhnih, prijetnih gostišč, ki pozivljajo zunajpenzion-sko ponudbo, precej slabši zaradi nezmer-nih cen, pa ne samo za gostilne, ampak tudi za celotno turistično »podobo« Jugoslavije, ki spričo pretirano dragih ponudb počasi dobiva sloves »drage« turistične dežele. Ali še drugače, hoteli morajo pri določanju letošnjih cen upoštevati tudi to, da morajo pridobiti turiste tudi v prihodnjem letu, številnim manjšim zasebnim gostiščem pa je pomemben le trenutek.

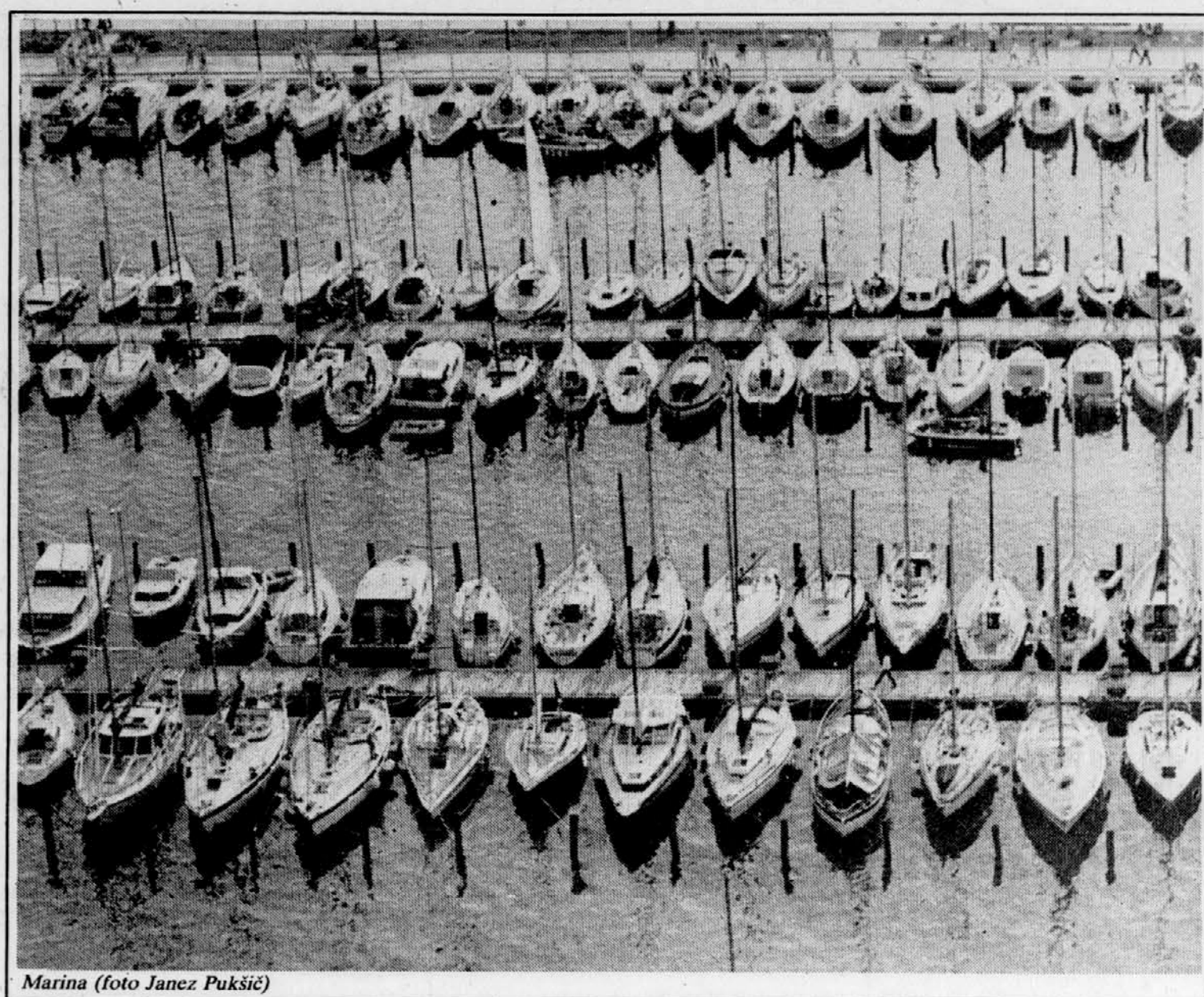
Drugo življenjsko pomembno vprašanje je oskrba z električnim tokom na obali. Če se bodo nadaljevale redukcije, bi to utegnlo imeti po mnenju predstavnikov Yugotoursa »katastrofalne posledice« za prihodnjo turistično sezono. Pomembna je tudi dolžna čakanja na mejah pa normalno oskrbovanje z gorivom na vseh najbolj obiskanih turističnih poteh. Če bi se zgodilo, da goriva ne bi bilo mogoče dobiti in bi bilo ponj treba daleč, bi tudi to lahko priletelo med hude posledice, ki bi se pokazale v upadaju zahodnonemških turistov pri nas. Se vedno so problem menjalnice – kot že nekaj let – in kot novost to, da v kioskih ni zahodnonemških časopisov. Zbir posameznih elementov možnega negativnega vpliva na zahodnonemške turiste je po mnenju turističnih delavcev Yugotoursa treba obravnávati kot celoto in nato pretehtati, kaj ima z vidika nacionalnega gospodarstva prednost. Banalne posameznosti se utegnejo zlit v problem, ki ga bo prihodnje leto težko odpraviti.

Med vsakdanja dela turističnih agencij sodi tudi obravnava pritožb turistov, iz katerih je večših mogoče razbrati razsežnosti šibkih tokov jugoslovanskega poletnega turizma. Dva odstotka potnikov Yugotoursa zahteva v skladu z zakonom o turističnih potovanjih povrnitev stroškov, ker se lahko sklicuje na določilo o »bistveni oviri« med letovanjem, v vsotah izraženo pomeni to za Yugotours na leto 150 tisoč nemških mark izgube, ki je tolikšnja tudi zato, ker na pisma hoteli odgovarjajo šele po več mesecih ali celo po enem letu, medtem ko mora po zahodnonemškem turističnem zakonu agent povrniti stroške v dveh mesecih, če se je turist pritožil v roku enega meseca. Tako agenciji tudi zaradi lepega običaja v notranjem jugoslovanskem poslovanju (počasno reagiranje na pisma) ne preostane drugega, kot da plača, da ne bi tvegala sodnih sporov in visokih sodnih stroškov. O enem takih primerov, za katere očitno ni mogoče najti rešitve, a so za organizirano letovanje turistov trikratnega pomena, mi je v pogovoru pripovedoval namestnik direktorja Veljko Medenica: Turist se je pritožil, ker je v hotelski sobi pregorela žarnica, a je niso zamenjali niti po štirinajstih dnevih. Hotelsko vodstvo je odgovorilo, da je preprosto ne more zamenjati, ker žarnic ni mogoče kupiti. Posledica: Yugotours je povrnil stroške letovanja. Štirinajst dni ali ena žarnica – to je vprašanje, ki se v končni obliki pokaže kot posledica domače nelogike. Druge pritožbe letijo na tiste, kar je o Jugoslaviji znano že dalj časa: zapuščene in umazane obale, slabo vzdrževani hoteli, neurejena okolica, nezadostna čistoča, enolična hrana, bivanje v hotelih, ki jih turisti niso naročili, nezainteresiranost osebja, težave z lokalnimi oblastmi, pa celo to, da nekateri deli obale preprosto niso dorasli merilom, ki veljajo v mednarodnem turizmu, in tako dalje.

Yugotours je povrnil stroške za letovanje paru, ki so ga v Ulcinju oblegali sestradani psi in mačke. Hotelsko osebje je reševalo problem s kamenjanjem in maltretiranjem nesrečnih živali, ki so se zatekale pred njuna vrata. Ko se pojem »ekskotičnost« poveže s širokim pojmom »neciviliziranost« ostane za jugoslovanski turizem manjši delež zahodnonemških turistov.

Z bogatimi izkušnjami združujejo predstavniki Yugotoursa svoj »zmerni optimizem« v oceni: dobro, da prodajamo Jadransko morje in ne, na primer, Severnega, toda dobro bi tudi bilo, če bi se navezadnje zavedeli, kaj pomeni devizni turistični priliv za gospodarstvo v razmerah stabilizacije. Prvo pomeni, da so naravne lepote eden od privilegijev, ki vlečejo, drugo pa opozarja, da je turistični izvoz najugodnejši izvoz sploh. Če turista boljšo zanima, ga je mogoče prodajati po najvišjih možnih cenah, tudi tako, ki ga sicer sploh ne bi bilo mogoče izvoziti.

Moja Drčar-Murko

Marina (foto Janez Pukšič)

Razmah navtičnega turizma

Kako se pripravljamo na novo zahtevo turistov?

Manjšinsko podjetje Adriatour iz Trsta se pri razvijanju novih oblik turizma povezuje z našimi organizacijami

Trst, aprila – Z naravnost eksplozivno hitrostjo se dosedanjim oblikam turizma pridružuje navtika. Evropski navtični sejmi v zadnjih mesecih so potrdili tisto, kar je bilo mogoče prej samo slutiti: navtični turizem postaja množična rekreacija delovnih ljudi. Proizvajalci plovil si manejo roke, saj ne morejo zadovoljevati čedalje večjega povpraševanja po njihovih izdelkih. Jadran pa je s svojo zemljepisno lego in naravnimi razmerami naravnost idealno območje za tovrstno turistično dejavnost.

Če se za hip ozremo po turističnih središčih severnega Jadrana med Benetkami in Opatijo, lahko hitro ugotovimo, da so znani italijanski prihljučni znamenjem novih oblik turističnega povpraševanja, medtem ko jim na jugoslovanski strani sledimo komaj s prvimi plahimi koraki. Od Lignana in Građeža prek Tržiča do Milj je v marinah in na sidriščih prostora za kakih 5000 turističnih plovil, za bližnjo prihodnost pa jih načrtujejo še enkrat toliko. Tudi pri nas je med Izolo in vzhodnoistrsko obalo več sto privezov za plovila. Tudi naše turistične organizacije načrtujejo gradnjo novih privezov in sidrišč, vendar je opaziti nekatere bistvene razlike v razvijanju navtičnega turizma na italijanski obali in pri nas. Medtem ko v Italiji gradijo tako imenovane plavajoče cene privezne iz plastike, lesa in kovine, jugoslovanske turistične organizacije gradijo z dragimi betonskimi bloki. Na italijanski strani so marine in sidrišča samostojna poslovna jedra, v katere so vključena tudi oskrbovalna središča za plovila in turiste, pri nas pa ostajajo nekakšni priveski hotelskih podjetij. Spričo dognanega koncepta so italijanski turistični delavci prišli do sklepa, da predstavljajo marine s 1500 do 2000 privezi optimalne poslovno-tehnične rešitve in jih bodo zato s približno tolikšnimi zmogljivostmi tudi gradili v omenjenih središčih, pri nas pa podrejšo število privezov naravnim razmeram in investicijskim možnostim turističnih organizacij.

Seveda naša ugotovitve o hitrem širjenju navtičnega turizma ne pomeni, da pride vsak turist na morje s svojim plovilom. Turistično gospodarstvo mora namreč skopaj z izdelovalci plovil slediti usmeritvi

turistov k aktivni rekreaciji in ustvarjati ustrezne razmere zanjo. V Italiji, kjer je registriranih več kot 40.000 turističnih plovil, jih je le majhen odstotek v individualni lasti. Turistične agencije in druge organizacije so poskrbele, da imajo zainteresirani v turističnih središčih na voljo plovila namesto hotelskih sob.

Sledeči razvoj navtičnega turizma, je slovenska narodnostna skupnost zasnovala lani v Trstu turistično podjetje Adriatour. Takoj po ustanovitvi je podjetje, upoštevaje koncept o etnoturistični obravnavi severnega Jadrana, poiskalo poslovne partnerje tudi v Istri. Nabavilo je osem jacht in jih skupaj s poreško Plavo laguno dalo v najem turistom. Prva sezona je dala spodbudne rezultate in letos bo Adriatour imel že 35 plovil, ki bodo hkrati lahko sprejela do 300 turistov. Direktorju podjetja Adriatour Anteku Mahkovicu, ki od blizu spremlja utrip povpraševanja in ponudbo in skrbi za nakup novih plovil – zato je v zadnjih mesecih obiskal več navtičnih sejmov – smo zastavili nekaj vprašanj o perspektivah v navtičnem turizmu. Predvsem nas je zanimalo, ali je optimizem upravičen.

»Turizem je kot moda, v nenemnem spreminjanju,« nam je odgovoril Antek Mahkovec. »Zagotovo je, če gledamo razvojno, interes za prebivanje v klasičnih hotelskih preteklost. Psihično in fizično utrujen turist si želi aktivne sprostitve. Iskal je pod šotiri, v prikolicah, na potovanjih in zdaj je odkril, da lahko sam ali z ožjo družbo potuje tudi po morju, da tako rekoč z morja spremlja življenje na suhem. Prepričan sem, da se prehajamo v čas, ko postaja navtični turizem množična oblika rekreacije, ki ima svojo perspektivo. Na

Jadranu imamo zanj odlične razmere, le da organizacijsko in naložbeno že nekoliko zaostajamo. Do sedaj smo bili v Jugoslaviji namreč usmerjeni predvsem na drage naložbe v priveze. Marine v Portorožu, Opatiji in Dubrovniku kažejo na negospodarno vlaganje. Za velike denarje smo dobili malo privezov, manjka pa še vse drugo, kar sodi k jachtnemu turizmu. Ni bencinskih servisov in preskrbovalnih središč in marsikje tudi ne vode. Zdi se, kot bi se branili denarja. Treba se je zavedati, da so zdaj tisti, ki se odločajo za jachtne oziroma navtični turizem, še sorazmerno dobro materialno preskrbljeni. To pa pomeni, da so tudi dobri turistični potrošniki.

Vendarle lahko rečem, da smo lani uspešno štartali. Kolikor sem mogel presoditi, je bilo na Jadranu med sezono kakih 2000 turističnih plovil ali trikrat toliko kot leto poprej. Sodim, da bo v nekaj letih plulo med istrskimi in kvnerskimi otoki in dalj proti jugu po 15.000 do 20.000 plovil. To pa pomeni, da se je treba pripraviti na povsem nove zahteve turistov. Ne smemo namreč pozabiti, da velja naložba v jachtno posteljo komaj polovico naložbe v hotel-sko posteljo, prinaša pa vsaj še enkrat toliko.«

Anton Mahkovec nam je nato na vprašanje, kako je podjetje Adriatour zasnovalo svojo dejavnost, odgovoril: »Kar zadeva jachtne ali navtični turizem, je podjetje našlo skupen jezik s poreško Plavo laguno. S tem podjetjem, ki velja tudi v tujini za eno najbolj solidnih jugoslovanskih turističnih organizacij in dovolj kontinuirano spremlja izkušnje drugih, smo podpisali pogodbo o poslovno-tehničnem sodelovanju za prihodnjih deset let. Za leto, imeli bomo 35 jacht, upamo, da bomo precej podaljšali sezono. Pa ne le to: lani smo prvič v Jugoslaviji v Červarju namestili tudi 150 cenejših plavajočih privezov, letos pa računamo na nadaljnih 400. Cilj pogodbe o poslovno-tehničnem sodelovanju je zagotoviti, sto jacht in okoli tisoč cenejših privezov. Če upoštevamo, da ima jachta v povprečju osem postelj, pomeni naš skupni načrt tudi znatno obogatitev nočitvenih zmogljivosti Poreča. Tako ali drugače bodo morala slediti poreški Plavi laguni tudi druga turistična podjetja ob Jadranu, če bodo hotela zadovoljiti spreminjajočo se strukturo in zahtevo gostov.

Lani je Jugoslavija spremenila nekatere predpise. Zakonodajalec je pokazal pošul za potrebe turizma. Lahko rečem, da so sedanji predpisi dovolj liberalizirani. Turističnemu gospodarstvu dovoljujejo začasen uvoz in uporabo plovil, seveda za tuje. Vendar so se, kolikor sem mogel presoditi, v tujini že našli poslovni krogi, ki so pod krinko klubov organizirali jachtne turizem pri nas. Naše turistične organizacije se ob tem zadovoljujejo, deset do petnajstodstotno provizijo, niso pa se znale vzpostaviti poslovnega sodelovanja s tujimi firmami, kar bi jim vsekakor zagotovo dodal denar. V Italiji je, na primer, mogoče graditi jachtne priveze tudi s prispevki njihovih bodočih uporabnikov. Mislim, da bi morali tako vlaganje omogočiti tudi v Jugoslaviji. Kot predstavnik podjetja, se, žal, še ob tekočem poslovanju srečujem s premnogi problemi. Verjamem, pa, da bodo nove oblike v turistični dejavnosti privedle tudi do sprememb oziroma sprostitve in poenostavitve v deviznem poslovanju.«

Čeprav skromno je torej tudi severnojadransko turistično gospodarstvo zaplaval v novo turistično dejavnost. Poreška Plava laguna je skupaj s tržaškim Adriatourom kot že večkrat v preteklosti pokazala, kako je treba začeti. Bodo te prve izkušnje opogumile še druga podjetja na slovenski in hrvaški obali?

Ljuzje Kante

